

Bokor József:

Nyelviség és magyarság a Muravidéken

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 2009. 182 p.

A napjainkban meglehetősen kis létszámúvá zsugorodott, erősen előregedő, a kétnyelvűsödés folyamatát megélő muravidéki magyar kisebbségnek különösen nagy szüksége van olyan szakemberek értő munkálkodására, akik a közösség megismerésén és tudományos vizsgálatán keresztül igyekeznek válaszokat keresni a fennmaradás mikéntjére. Szerencsére a szlovéniai magyar közösség életében megadatott, hogy több ilyen szakember munkálkodjon a körükben. Köztük Bokor József, a nyelvudomány kandidátusa, akinek 2009-ben, a Magyar Nyelv Évében jelent meg legújabb kötete.

A „Nyelviség és magyarság a Muravidéken” címet viselő kötetben kitűnő összefoglalását olvashatjuk Bokor József Szlovéniában kifejtett munkásságának. Megismerhetjük a szerző dialektológiai kutatásait, nyelvpolitikai és oktatásszervező tevékenységét, de mindenekelőtt egy átfogó képet kaphatunk a szlovéniai (muravidéki) magyar kisebbség nyelvi helyzetéről. Hiszen a muravidéki magyarság jelentette Bokor József számára évtizedeken keresztül nemcsak a kutatás alanyait, hanem azt a közeget is, amelyben élt, és akiket szolgálni kívánt munkásságával. Ezt a kettős célt fogalmazza meg a szerző is a kötet Előszavában:

„Egyfelől szeretnék méltó írásos emléket állítani az ezredforduló környékén a Szlovén Köztársaságban, a Muravidéken élő kisebbségi magyarságnak és nyelvviségének (...) Másfelől összegyűjtve és segítő, óvó szándékkal a jóindulatú érdeklődők rendelkezésére bocsátani mint egy kortörténeti dokumentumot idestova két és fél évtizedes nyelvi, nyelvjárási, nyelvhasználati vizsgálódásaim, tanítványaimmal közösen végzett kutatásaim és töprengéseim elszórt eredményeit.” (Bokor, 2009: 7)

Bokor József 1984 és 1988 között magyar lektorként tevékenykedett a Maribori Egyetem Pedagógiai Karán, majd 1993-tól 2008-ig ugyanezen intézmény Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének tanára, később tanszékvezetője volt. A Muravidéken töltött időszak alatt kezdetben a dialektológia kérdései foglalkoztatták, a muravidéki magyarság nyelvjárásainak diakrón változásait és szinkron változatait igyekezett gyűjteni tanítványai segítségével. Később a szociolingvisztika és a nyelvpolitika Muravidéken is égető kérdései felé fordult. Így írásaiban foglalkozott a kétnyelvűsödés folyamatával, a kétnyelvű oktatás módszertanával és a szlovéniai rendszer

körül kibontakozott vitákkal, valamint nyelvpolitikai, nyelvi tervezési kérdésekkel. A muravidéki magyar nyelv társadalmi aspektusainak vizsgálata szükségszerűen, tiszteletre méltó kötelességtudatából vált egyre fontosabbá munkásságában, hiszen a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tanáraként, majd tanszékvezetőjeként felelősen kellett válaszokat találnia a magyar közösség nyelvi problémáira. Ezek a kutatási területek ma is meghatározók a tanszék tudományos életében.¹

A kötet Bokor József korábbi, a muravidéki magyarokkal kapcsolatos publikációból válogatva igyekszik összefoglaló képet adni ennek a kisebbségnek a nyelvi helyzetéről, a magyar nyelv helyéről, státusáról és szerepéről Szlovéniában (Bokor, 2009: 8). Szerkezete jól komponált, az egyes fejezetek a muravidéki magyar kisebbségnek egy-egy nyelvi szempontú kérdéskörét taglalják. Így a könyv egészében egy gondos körképet rajzol a nyelviségről és a magyarságról a Muravidéken. Az egyes írások ennek következtében nem pusztán kronológiai sorrendben kerülnek újraközlésre, hanem tematikájuk szerint csoportosítva a megfelelő fejezetekben. Ezáltal pedig – a kérdésekre feltett kölcsönös válaszok, a problémák ismételt megfogalmazása által – új olvasatot is nyernek. Különösen érdekesnek találtam megfigyelni a kutató gondolkodásmódjának koherenciáját (mely függetlennek tűnt számomra az időbeli előrehaladástól), illetve a kutatási eredmények fokozatos beépülését a muravidéki magyarság nyelvi helyzetéről folytatott diskurzusba.

A kötet egészéről elmondható, hogy elsősorban szociolingvisztikai szempontból közelíti meg a muravidéki magyar nyelv leírását, vagyis a közösség és a nyelv egymásra vonatkozását figyelembe véve ír a nyelvi állapotról. A kötet első fejezete („A magyar nyelv státusa és a magyarság nyelvi helyzete Szlovéniában”) ennek a szellemnek megfelelően először egy átfogó képet rajzol a muravidéki magyar közösségről. Felvázolja a közösség társadalmi, gazdasági, földrajzi, jogi helyzetét, majd ezekből a tényezőkből kiindulva tér rá a nyelvi státus és más nyelvi kérdések bemutatására.

Ez a társadalmi aspektusokat fokozottan hangsúlyozó szemlélet végig fontos jellemzője marad Bokor József írásainak. Még a kifejezetten dialektológiai kérdéseket taglaló második fejezet („A magyar nyelv állapota, állaga a Muravidéken a kétnyelvűség körülményei között”) publikációiban is érzékelhető a közösség társadalmi jellegzetességeinek hangsúlyos figyelembevétel. Ezek között az írások között található Bokor József egyik korai tanulmánya is, amely eredetileg 1987-ben jelent meg (Bokor, 2009: 45-52). A muravidéki nyelvjárásokat bemutató írások nyelvi példákban igen gazdagok, így az olvasó mélyrehatóbb, a különböző nyelvi jelenségekkel kapcsolatos ismereteket is nyerhet a kötetből. Ugyanakkor már ezekben az írásokban is megmutatkozik Bokor József innovációra való hajlama, illetve a

¹ A Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékéről egy rövid leírás található a Magyar Tudományos Akadémia hivatalos honlapján, illetve szlovénül és magyarul az egyetem hivatalos honlapján.

társadalmi tényezők iránti fogékonysága. Egyrészt dialektológiai kutatásait nyelv-
szociológiai és nyelvlélektani irányba kezdte tágítani (Bokor, 2009: 43), másrészt
fokozottan a mozgás- és változásvizsgálatok felé kezdett fordulni (Bokor, 2009:
60-67). Tájszóvizsgálatai által egy saját rendszert épített fel (Bokor, 2009: 43), vala-
mint a gyűjtési módszertan szempontjából is igyekezett tudatosan eljárni. A magyar
nyelv állapotáról tett megfigyeléseit a következő idézet jól összefoglalja:

„(...) mára a Muravidéken is megindulóban van már a nyelvjárási beszélők körében is
a kettősnyelvűsödés, a diglottá válás. Ennek legszembetűnőbb bizonyosságai a nyelvi
adatoknak a variációkban való szokatlanul nagy gazdagsága. Igaz, összességében még
nyelvjárásban beszélnek, de az adott helyzetben képesek és készek is már köznyelvis,
regionális köznyelvis alakokat használni. (...) Ahogy ugyanis korábban rendre arról
tájékoztathattunk, hogy itt a Muravidéken kisebbek, alig észrevehetőek a nemzedékek
közti nyelvjárási különbségek, most arról kell hírt adnunk, hogy a köznyelviesedés is
szinte együtt indult meg mindhárom nemzedék körében.” (Bokor, 2009: 57)

Bokor József nyelvhasználattal kapcsolatos kutatásai fokozatosan egy újabb
kérdéskör felé fordultak, amelyet ő a nyelvi tudat fogalmával jelöl. A szerző a nyelvi
tudattal kapcsolatos tanulmányaiban arra a kérdésre keresi a választ, hogy miként
befolyásolják a nyelv választást, a nyelvhasználatot a magyar nyelvjárásokkal és
köznyelvvél, valamint a szlovén nyelvvel kapcsolatos szubjektív attitűdök. Vizs-
gálatainak eredményeit mutatják be a kötet harmadik fejezetének („A nyelvi tudat,
nyelvi attitűd és a nyelvhasználat a Muravidéken”) írásai. A nyelvi attitűddel kapcsola-
latban a szerző gondolkodik a nemzet, nemzetiség, identitás kategóriáról is, keresve
a nyelv választást meghatározó szubjektív tényezőket. Ugyanakkor nyelvészként
ezeknek a szociológiai fogalmakat csak saját kutatásainak elméleti alátámasztásaként
használja, bevonva őket saját gondolkodási keretébe, de tanulmányaiban nem utal a
fogalmak körüli kiterjedt társadalomtudományos vitákra. Ugyanakkor az írások jól
szemléltetik empirikus attitűdvizsgálatainak eredményeit, melyeket tanítványával
együtt több szlovéniai magyar faluban végzett.

Bokor József tanszékvezetőként különösen sokat foglalkozott a kétnyelvű okta-
tás problémáival, elméleti kérdéseivel és módszertanával. A kötet negyedik fejezete
(„Kétnyelvű oktatás a szlovéniai Muravidéken”) ezekből az írásokból ad ízelítőt. Bo-
kor József önmagát – sok más kollegájával ellentétben – a kétnyelvű oktatás hívének
vallja, ám nem huny szemet a szlovéniai kétnyelvű oktatási rendszer hiányosságai és
szakmailag elvetendő gyakorlatai felett. A kétnyelvű oktatást az adott közösség valós
társadalmi helyzetére vonatkoztatva tartja megfelelőbbnek az egynyelvű, anyanyelvű
oktatásnál – mindazonáltal kiáll az anyanyelv dominanciája mellett a kétnyelvű ok-
tatásban. A szerző nem csupán az oktatási gyakorlat hibáit sorolja, de hiteles és értő

szakemberként konkrét megoldásokat igyekeznek keresni ezekre a problémákra – többek között a szlovéniai magyar tantervek kidolgozásával (Bokor, 2009: 128-136).

Végül a szerző nem hagyja figyelmen kívül a „Megmarad-e a muravidéki magyar kisebbség?” gyakorta felmerülő kérdését sem. Erre a különösen nehezen megválaszolható kérdésre keres válaszokat, illetve fogalmaz meg lehetséges intézkedéseket, hasznos tevékenységi formákat a kötet utolsó fejezetében („A magyar nyelv jövője, nyelvi tervezés, teendők a Muravidéken”). Természetesen Bokor József sem tud határozott választ adni a szlovéniai magyar nyelv jövőjét illetően. Azonban igyekeznek megfogalmazni azokat a teendőket a nyelvi tervezésben, amelyekkel ezeknek az értékes nyelvváltozatoknak az eltűnése mindenestre lelassítható (Bokor, 2009: 145-148). A nyelvi tervezés témakörén belül kapott helyet a kötetben a maribori Magyar Tanaszék bemutatása, majd zárásul utódja, Kolláth Anna kötetéről írott recenziója.

Bokor József „Nyelviség és magyarság a Muravidéken” című kötetét meleg szívvel ajánlom mindazon olvasók számára, akik tájékozódni szeretnének a szlovéniai magyarság nyelvi helyzetét illetően. Továbbá azoknak az olvasóknak is, akik Bokor József szociolingvisztikai, dialektológiai munkásságával szeretnének megismerkedni.

FORRÁS

A Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékéről a Magyar Tudományos Akadémia hivatalos honlapján: <http://www.mta.hu/?id=1729&muhely=37>

A Maribori Egyetem honlapja: <http://www.ff.uni-mb.si/oddelki/madzarski-jezik-inknjizevnost/>

BAUMANN TÍMEA

Baumann, Tímea

Bokor József: Nyelviség és magyarság a Muravidéken

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 2009. (p. 182)

The book titled “Language use and Hungarians in Prekmurje” comprises an excellent summary of József Bokor’s work in Slovenia. The volume provides an extensive overview of the language situation of the Hungarian minority living in the Slovenian Prekmurje. Moreover, it gives an insight into the author’s achievements in education, language policy, and into his research in dialectology. The Hungarians of Prekmurje were of importance to J. Bokor since – in addition to being the subjects for his research – they were the community where he lived for decades, and which he wished to support with his work.

The volume, a selection of J. Bokor’s earlier publications on the Hungarians of Prekmurje, attempts to be a summary of the linguistic situation of this minority, as well as of the position, status and role of the Hungarian language in Slovenia (Bokor, 2009:8). The book has a clear structure: each of the chapters deals with a distinctive linguistic issue of the Prekmurjean Hungarian minority. The outcome, therefore, is a carefully outlined, well-detailed picture of the Hungarians and of the language use in Prekmurje. The papers are not merely re-published in a chronological order but are thematically arranged within the chapters. This sequencing results in new and new interpretations as the questions are answered and the problems are rephrased again and again.